

Bálint Sándor megidézése

Mi készítette arra, hogy életét

Bálint Sándor (1904–1980) a magyar néprajztudomány nagy egyénisége. Nincs a humán tudománynak, nincs a művészetnek olyan területe, ahol ne kutatott volna föl minden forrást, ami szegedi. A fiatalkori érzelmi elkötelezettség életre szóló programot jelentett számára. Járt a tanyákat, együtt élt a tanyák népével, gyűjtötte és megőrizte mindazt az emlékanyagot, ami életformájukban, tárgyaikban és gondolataikban megmaradt.

Trogmayer Ottó régészprofesszor mondta a fentieket 1979-ben, a Bálint Sándorral 75 éves születésnapja alkalmából a Magyar Televízió-nak készített interjú bevezetőjében. Az alábbiakban ebből a beszélgetésből idézzük fel a néprajztudós személyes vallomását.

„...bár vannak irracionális indítékai a pályaválasztásnak, mégis nálam a leg-egyszerűbb magyarázat az, hogy alsóvárosi parasztkörnyezetben nevelkedtem föl. Szegednek az a legarchaikusabb városrésze, amelynek éppen a hagyomány-örzés volt hosszú időközön át a legjellegzetesebb vonása. Sok érdekes történelmi eseményt élt át: a boszorkánypereket, de az Alsóváros fia volt Rúzsa Sándor (...) A parasztság körében hosszú-hosszú évszázadokon keresztül a vallás jelentette a világnézeti alapot, amelyik az életnek így-úgy, minden ágát átjárta (...) Az alsóvárosi templomnak a búcsúja a Havi Boldogasszony napja, az úgynevezett havi búcsú, nem csak az Alsóvárosnak, hanem az egész szegedi tájnak, sőt a távolabbi környéknek is a kultuszhelye...

Az Alsóvárosnak a népe hosszú időn át majdnem elszigeteltségben élt itt a városban. Élte a maga hagyományos vízi életét. Az őseink között halászhalmi vízimolnárok, révések találhatók, aztán foglalkoztak jószágértartással, van pásztor ősem is...

Itt végeztem az iskoláimat a piaristáknál. Tömörkénynek és Mórának az írá-

saival korán megismerkedtem (...) és ez is valahogy tudatosította bennem, hogy mi parasztlak nem csak egzotikum vagyunk, hanem emberek is ugyanakkor...

Épp abban az időben került ide az egyetem Szegedre és beiratkoztam az egyetem bölcsészeti karára...

Részben Szabó Dezsőnek, Ady Endrénének, Tamási Áronnak a munkássága tette

tudatossá bennem a gyerekkori emlékeket, de főképpen Bartók Bélának egy felejthetetlen hangversenye 1925-ben (...) Adva volt a magam számára a földadat, itt kell valahogy keresgélnem (...) Aztán valami belém nyilallt, ami tulajdonképpen egy egész életre elhatározta a néppel, a parasztsággal, tehát azzal a világgal való szolidaritásomat, amibe beleszülettem...

Dorozsma versus Szeged

Az Agnus Dei „hazatalálása”

Szeged, Dóm tér: a város legöregebb épülete, a Dömötör-torony falában, az Élet Kapuja fölött a legrégebb szegedi szoborlelet, a nevezetes Kőbárány. Kiskundorozsma, Szent János tér: a templom kertjének védfalában a legrégebb dorozsmai szoborlelet, a nevezetes Kőbárány. Mármint szegedi vagy dorozsmai ez a híres relief? Ennek eldöntésére a régi időkben szinte ölré mentek a két szomszédvár elöljárói.

„Amott, Szeged címerében, a levegő királya, a sas fölött, emitt, Dorozsma címerében az állatok királya, az oroszlán fölött áll szelíden és megbékélten a bárány, mint szimbóluma két évtizedes küzdelemnek.” E sorokat már jó két évszázaddal a

„küzdelen” és az azt követő a megbékélés után, 1937-ben vetette papírra, s jelentette meg a Kiskundorozsma története című könyvében a tudós pap, Sztriba Kálmán. Milyen küzdelemről is van szó?

Szegednek szentelje?

2004-ben Gyulay Endre szeged-csanádi püspök kezdeményezte a boldog-
gá avatását, amit utóda, dr. Kiss-Rigó László püspök is folytat. A szegedi
ferences templom 2005-ben avatott új harangja az ő nevét viseli. A szegedi
Pantheonban helyeztek el szobrot róla, és az alsóvárosi Ferences templom
terén. Újszegeden egy művelődési ház az ő nevét vette fel. 2009-ben ala-
kult meg a Bálint Sándor Valláskutató Intézet a Gál Ferenc Főiskola és
a Szegedi Tudományegyetem működtetésében.

Főbb művei: *Az egyházi év néprajza* (1938); *Egy magyar szentember, Orosz
István önéletrajza* (1942); *Az esztendő néprajza* (1942); *Sacra Hungaria*
(1943); *Boldogasszony vendégségében* (1944); *Szegedi szótár* (1957); *Szeged
városa* (1959); *A szegedi nép* (1968); *Szegedi példabeszédek és jeles mondások*
(1972); *Karácsony, húsvét, pünkösd* (1973); *A szögedi nemzet I–III.* (1976,
1977, 1980); *Ünnepi kalendárium* (1977).

A legszögedibb szögedi

Számomra Szegeden két abszolút valami van. Az egyik az Alsóvárosi templom, a másik a Tisza. A Tisza, ami betöltötte, meghatározta a szegedi nép életét (...) Hatalmas a költészeti inspiráció ami a szegedi népdalokba, Jubász Gyulának a költészetében és nem utolsósorban Tömörkény Istvánnak a halhatatlan elbeszéléseiben is, aki a vízzen járók világát olyan hallatlan nagy szeretettel örököltette meg...

A történelem az egy folyamat. Ott nincsen ugrás, éppen úgy, mint a természetben sincsen. Minél műveltebbé válik a magyar társadalom, rájön arra, hogy ezek nélkül a szellemi értékek nélkül, hagyományok nélkül nincs igazi kultúra...

Dorozsma, az ősi halásztanya a nevét a Durusma nemzetségtől örökölte. A pusztát ősbirtokos földesura benépesítette, papot hozatott s bencés apátságot alapított. Egy 1237-ben kelt oklevélből kitűnik, hogy a hely már akkor dúsan lakott volt. Aztán jött – Sztriha kanonok szavaival – a „tatarvihar jégverése”. A település kihalt. Lassan-lassan újjáéledt – de három évszázad múltán a török néptelenítette el. Az 1700-as évek hozták a fordulatot: Orczy István jászkun főkapitány 1719-ben Dorozsmára telepített számos jász családot, később palócokat vonzott e földre. A község fejlődésnek indult.

A nagy múltú, a Hunyadiak idején az ország meghatározó településeként számon tartott Szeged mindig is magáénak érezte a környező pusztákat. A Mátyás királytól kapott kiváltságok, így a kun pusztákon szerzett legeltetési jog különösen megnövelte a szabad királyi város étvágját. Sokáig sajátjaként kezelt hatalmas területeket. Igen ám, de Dorozsma a török hódoltság után a koronához csatolt birtok lett, majd a Német Lovagrend megvásárol-

ta, s Orczy főkapitányra bízta. Orczy kemény ellenfélnek bizonyult: haszonbért követelt a várostól. Szeged megadta magát, fizetett. Ám a város ügyvédje fellázította az előljárást. Az egyezséget semmisnek nyilvánították. A főkapitány a huszárait küldte birtoka védelmére, a szegedi várparancsnok meg a maga katonáit a huszárok ellen. Ekkor határozta el Orczy a betelepítést. Ám a földjeiket védő új telepek s a régi kiváltságot visszakövetelő szegediek között megindult a hosszú háborúskodás. A határvillongások, földfoglalások során gyakran bicska nyílt, csont törött, koponya zúzódott. Ádáz harcot vívtak, szabályos ütközetek zajlottak. Az ellenségeskedésnek végül egy hosszú pereskedés, s az 1737-ben megszületett egyezség vetett véget. Dorozsma szabad kun terület lett és maradt 1876-ig.

De mi köze ennek a históriának a Kőbárányhoz? Ideje visszaérni erre. A kun pusztákért zajló perben az egyik hivatkozási alap ez az ősi relief lett. A Dorozsmán élő legenda szerint ugyanis a község templomának dísz-

volt ez egykor; ám a török hódoltság idején, amikor a szegedi vár erősítésére kő kellett, a környék megroggyant épületeinek köveit építették a várfalba – s a Kőbárányra is ez lett a sorsa. A dorozsmaiak sokszor próbálták visszaszerezni a hitük szerint tőlük rekvirált szobrocskát. Zádory Károly főjegyző 1885-ben szívzaggató kérelemmel fordult a szegedi törvényhatósághoz. Mindhiába. A múlt században, a várfal bontásakor kiemelték a Kőbárányt – de nem lett a „nagyfalúé”. Hogy, valójában kit illet, azt a történészek legjava sem tudta eldönteni.

Akárhogy is, ma már Szegedé és Dorozsmáé is egy-egy Kőbárány. A Dömötör-torony falába épített darab, akárcsak a három esztendeje a dorozsmai templomkert védőfalába helyezett, „hazatért” Krisztus-jelkép is – hiteles másolat. Az eredeti, páratlan értékű és szépségű XII. századi kőremek, az „Agnus Dei”, vagyis Isten bányarelief a Móra Ferenc Múzeum képtárában lakik. Féltett kincs, mert a legrégebbi szoborlelet. Hitünk kilencszáz éve kőbe foglalt metaforája. V. B. I.